

VIRTUS

27 | 2020

Simone Nieuwenbroek

Een ruk naar Brits

De internationale politiek van Anna van Hannover, 1756-1757¹

115

In de vroege ochtend van 22 oktober 1751 overleed stadhouder Willem IV, vorst van Oranje-Nassau (1711-1751), met zijn vrouw, Anna van Hannover (1709-1759), geknield aan zijn bed.² Veel tijd om haar verlies te verwerken had zij niet. Aangezien Willems opvolger, de kleine prins Willem V (1748-1806), op het moment van het overlijden van zijn vader pas drie jaar oud was, werd Anna in de dagen erna benoemd tot ‘Gouvernante en Vooghdesse’ – eerst van Holland, waarna al snel veel andere gewesten zouden volgen.³ In de jaren die volgden zou de prinses zich in deze positie actief mengen in het politieke leven van de Republiek. Dat deed ze via de formele kanalen, zoals haar zitting in de Raad van State, maar bovenal door buiten de formele politieke kanalen een correspondentienetwerk op te bouwen van adviseurs en gelijkgestemden in hoge politieke posities.

‘Politieke strategie hangt nauw samen met het sociale beheer. De Nassaus moesten om hun wensen in vervulling te zien gaan voldoende steun krijgen in de Staten-Generaal en in de Staten van de provincies en hun politieke strategie daarop rich-

1 Mijn dank gaat uit naar prof. dr. Judith Pollmann voor haar enthousiaste begeleiding bij het ontdekken van de achttiende eeuw.

2 V.P.M. Baker-Smith, *A life of Anne of Hanover. Princess Royal* (Leiden, 1995), 133.

3 Als gouvernante kreeg de prinses de formele politieke functies van de stadhouder in handen, met uitzondering van het opperbevelhebberschap over het staats leger. Het was een zeer invloedrijke titel, temeer omdat deze tot dan toe enkel aan de stadhouders zelf had toebehoord en de regentessen voordien – Maria Henrietta Stuart (1631-1660) en Maria Louise van Hessen-Kassel (1688-1765) – slechts de titel van voogdes voor hun zonen hadden ontvangen; J.I. Israel, *The Dutch Republic. Its rise, greatness and fall 1477-1806* (Oxford en New York, 1995), 1080.

Anna van Hannover, prinses van Oranje-Nassau (1709-1759) (mezzotint, John Faber II naar Philip van Dijk, 1735; coll. Rijksmuseum Amsterdam, objectnr. RP-P-OB-17.752)

ten', zo stelt Marijke Bruggeman in haar studie naar de macht van de Oranje-Nassaus.⁴ En dat was precies wat de prinses poogde te doen. Van dit 'sociale beheer' zijn vandaag de dag zo'n 4.000 brieven overgeleverd, geschreven door ruim 250 correspondenten in vier talen, met zo nu en dan een gouden rand of samengebonden met een oranje lint.⁵

4 M. Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje. De strijd van de Friese Nassaus voor de erkenning van hun rechten, 1702-1747* (Hilversum, 2007), 374.

5 Dit onderzoek is gebaseerd op het politieke archief van Anna van Hannover dat berust in de Koninklijke Verzamelingen in Den Haag onder inventarisnummer A30. De correspondentie is gedeeltelijk uitgegeven in G. Groen van Prinsterer, *Archives ou correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau* (Leiden, 1835-1915) – verder *Archives*. Een ander deel van dit materiaal is in de jaren 1930 uitgegeven door C. Gerretson en P. Geyl in hun driedelige *Briefwisseling en aantekeningen van Willem Bentinck, heer van Rhoon* (Utrecht, 1934). Wanneer hiernaar wordt verwezen zal het nummer van het document in de bundel worden genoemd, gevolgd door de betreffende pagina('s). Slechts sporadisch zijn er in andere

Het brieven corpus vormt als geheel een getuigenis van de ambities en interesses van de prinses. Daarnaast geeft het ook inzicht in de manier waarop zij haar omgeving inzette om haar eigen politiek te bedrijven. In de historiografie zijn de politieke contacten van Anna van Hannover reeds opgevallen. In zijn onderzoek naar de formele en informele kanalen aan het stadhouderlijk hof van de achttiende eeuw laat Jos Gabriëls de mogelijkheid open dat ook Anna van Hannover over de nodige politieke ambities beschikte. Hij maakt hierbij de kanttekening dat zij als buitenlandse onvoldoende politieke kennis had om de 'uiterst gecompliceerde regeringsmachinerie van de Republiek' werkelijk te bespelen.⁶ Toch is het politieke optreden van de prinses in de laatste jaren enkel in het kielzog van Willem IV en Willem V bestudeerd. In 1997 publiceerde Yme Kuiper een studie over de contacten van het stadhouderlijk paar. Hij zette uiteen hoe zich vanaf 1734 een 'netwerk van adellijke invloeden, aanzienlijken en verwanten' rond de prinses en haar echtgenoot aftekende. Er waren vanaf haar huwelijk in 1734 velen die maar wat graag een invloedrijke plek aan de zijde van het stadhouderlijk paar wilden verwerven. Enerzijds stegen degenen die nauw contact hadden met de Oranjes in aanzien, anderzijds was het ook voor de prinses en haar echtgenoot van groot belang om begunstigers om zich heen te verzamelen die zich loyaal zouden tonen aan de belangen van het Huis. De prinses maakte hiervan kundig gebruik en het resultaat was, zoals Kuiper concludeert, een netwerk waarvan het stadhouderlijk gezin het centrum was en de stadhouder zelf 'dé centrale figuur'.⁷ In zijn recente biografie over Willem IV gaat Fred Jagtenberg dieper in op de rol van de prinses in dit netwerk. 'De prinses had genoeg inzicht en mensenkennis om verdienste en goede manieren te kunnen beoordelen. Dat deed ze ook als onderdeel van haar werk. Maar daar bleef het bij. (...) [Zij] bewaarde haar attenties voor degenen die zij volstrekt nodig had om te heersen over anderen'.⁸

117

De manier waarop hoogadellijke vrouwen in de vroegmoderne tijd invloed konden uitoefenen is al enige tijd onderwerp van debat. Hoewel vrouwen als Anna, keizerin Maria Theresia van Oostenrijk (1717-1780), koningin Elizabeth van Engeland (1533-1603) en regentes Catharina de Medici (1519-1589) overduidelijk een belangrijke rol hebben gespeeld in de politieke ontwikkeling van Europa, is hun politieke betekenis tot zeer recent niet gezien of bestudeerd. Lang lag de historische focus op deze vrouwen als echtgenotes en moeders, verantwoordelijk voor reproductie en de instandhouding van de vor-

---

archieven delen van de correspondentie van de prinses te vinden, denk hierbij aan het Nationaal Archief, Tresoar, de British Library en de Royal Collections. Een groot deel van de correspondentie van de prinses wordt in het samenwerkingsproject *The stadholderswives' lettres* van de Koninklijke Verzamelingen, het Huygens ING en Early Modern Letters Online gedigitaliseerd en zal in de nabije toekomst online raadpleegbaar zijn.

6 A.C.J.M. Gabriëls, *De heren als dienaren en de dienaren als heer. Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw* (Leiden, 1989), 88.

7 Y. Kuiper, 'Onder hovelingen', in: J.J. Huizinga e.a., red., *Van Leeuwarden naar Den Haag. Rond de verplaatsing van het stadhouderlijk hof in 1747* (Franeker, 1997), 37-58, aldaar 39-40.

8 F. Jagtenberg, *Willem IV. Stadhouder in roerige tijden 1711-1751* (Nijmegen, 2018), 780.

stelijke bloedlijn.⁹ Vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw verschoof het zwaartepunt. Historici stelden dat de geschiedenis niet volledig kon worden begrepen wanneer de actieve rol van vrouwen in het politieke leven buiten beschouwing werd gelaten.¹⁰ Dit resulteerde in de publicatie van monografieën over Europese koninginnen en keizerinnen, regentessen en landvoogdessen, waarbij hun formele en informele politieke handelingsruimte centraal stond en zij werden gezien als zelfstandige politieke actoren.

In dit artikel zal ik analyseren hoe Anna van Hannover gebruikmaakte van personen in haar omgeving om haar eigen politieke beleid uit te vouwen. Hierbij zal ik mij concentreren op de jaren 1755-1756, toen de grootmachten Frankrijk en Groot-Brittannië in de aanloop naar de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) de Republiek dwongen partij te kiezen in het Europese machtsspel. De prinses moest manoeuvreren tussen de wensen van haar vader – de koning van Groot-Brittannië – en die van de meerderheid van de Staten-Generaal. Juist toen ontvouwde de prinses in haar uitgebreide correspondentie met haar naaste adviseurs haar eigen politiek.

118

Politica in wording aan de zijde van haar echtgenoot

De prinses was een vrouw met ruime politieke ervaring toen zij in 1751 werd benoemd tot gouvernante. Anna was opgegroeid aan het Britse hof als dochter van koning George II van Groot-Brittannië (1683-1760) en Caroline van Brandenburg-Ansbach (1683-1737). Daar werd zij al in haar jongste jaren onderwezen in etiquette, kunstzinnige vorming én staatsinrichting.¹¹ Na haar huwelijk met de prins van Oranje in 1734 schreef zij uitgebreide opstellen over de geschiedenis en het politieke bestel van de Republiek.¹² Toch hield zij het niet alleen bij het bestuderen van de politiek. Tijdens het stadhouderschap van haar echtgenoot werkte zij veel samen met de prins, die haar op zijn beurt nauw betrok bij zijn staatszaken. Veelvuldig nam zij deel aan zijn beraadslagingen, dacht mee over het te voeren beleid, en wanneer de prins door ziekte niet in staat was om te regeren, nam zij zijn taken waar.¹³ Ze ontwik-

9 I. Poutin en M. Schaub, 'Introduction – pour une histoire des princesses Européennes à l'époque moderne', in: idem, red., *Femmes & pouvoir politique: Les princesses d'Europe XVe – XVIIIe siècle* (Rosny-sous-Bois, 2007), 7-64, aldaar 10-11.

10 J. Scott, 'Gender: a useful category of historical analysis', *American Historical Review* 91:4 (1986), 1053-1075; M. Perrot, 'Préface', in: idem, red., *Une histoire des femmes est-elle possible?* (Marseille, Parijs en Rivage, 1984), 7-16; B.S. Anderson en J.P. Zinszen, *A history of their own: Women in Europe, from pre-history to the present* (Oxford, 1988); K. Keller, 'Frauen und Politik in der höfischen Gesellschaft des Alten Reiches zwischen 1550 und 1750', *Zeitenblicke* 8 (2009), 1-30.

11 F.W. Lantink, 'Anna van Hannover', in: Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland, <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/AnnavanHannover> (geraadpleegd op 23 maart 2020).

12 Koninklijke Verzamelingen (KV), Den Haag, Archief van Anna van Hannover (AAVH), inv.nr. A30.470, Eigenhandige aantekeningen van Anna van Hannover over theologie, geschiedenis en politiek e.v., z.d.

13 G.J. Schutte, 'Gouvernante Anna. Anna van Hannover 1709-1759', in: C.A. Tamse, red., *Vrouwen in het landsbestuur. Van Adela van Hamaland tot en met koningin Juliana, vijftien biografische opstellen* ('s-Gravenhage, 1982), 147-168, aldaar 161.

119

Anna van Hannover neemt zitting in de vergadering van de Staten-Generaal, 1752 (prent, Jan Caspar Philips, 1754; coll. Rijksmuseum Amsterdam, objectnr. RP-P-OB-84.449)

kelde zich tot Willems belangrijkste politieke adviseur, zo stelt Marijke Bruggeman. ‘Haar opvattingen gaven vaak de doorslag bij zijn handelen en zij wist hem vaak tot handelen aan te zetten’.¹⁴ Zo hield de prins haar, wanneer hij voor politieke of militaire expedities van huis was, per brief van dag tot dag op de hoogte van de ontwikkelingen. Toen Willem IV in de zomer van 1748 naar Amsterdam afreisde om daar onlusten in het Amsterdamse stadsbestuur en de schutterij tot bedaren te brengen na de grote belastingoproeren, leunde de prins sterk op de adviezen van zijn echtgenote.¹⁵

Ook in de keuze van Willems contacten had de prinses een grote stem. Volgens haar luisterde de prins nogal eens naar de verkeerde adviseurs, aarzelde hij veel en

¹⁴ Bruggeman, ‘Willem en Anna’, in: Huizinga e.a., *Van Leeuwarden naar Den Haag*, 26-36, aldaar 31.

¹⁵ Jagtenberg, *Willem IV*, 657-696.

Hollandse kooplieden overhandigen prinses Anna een klaagschrift over de Engelse aanvallen, 1758 (ets en gravure, Reinier Vinkeles I, 1788; coll. Rijksmuseum Amsterdam, objectnr. RP-P-OB-84.509)

had hij veel hulp nodig zijn eigen ambities waar te maken.¹⁶ Toen Willem graaf Bentinck van Rhoon en Pendrecht (1704-1774), een van de belangrijkste adviseurs van het stadhouderlijk paar, de prins in juli 1746 schreef niet in staat te zijn een gepland bezoek aan Soestdijk te brengen, schreef Anna cynisch bovenaan de brief: ‘deze brief komt van een kwast die men helaas te vriend moet houden’.¹⁷ Hetzelfde gold voor de Friese jonker Douwe Sirtema van Grovestins (1710-1778), die sinds 1738 diverse hoge functies bekleedde aan hof in Leeuwarden. Zijn ‘hoofse manieren en welbespraaktheid’, waarvoor de prinses enorm gevoelig was, maakten dat hij door Anna intensief werd betrokken bij lokale politieke ontwikkelingen – onder andere bij de bewegende belastingoproeren in 1747 en 1748.¹⁸

¹⁶ Bruggeman, ‘Willem en Anna’, 34-35.

¹⁷ Geciteerd in: G.J. Schutte, *Oranje in de achttiende eeuw* (Amsterdam, 1999), 53.

¹⁸ Kuiper, ‘Onder hovelingen’, 52 en 58.

Een Britse prinses in een anti-Brits milieu

Gedurende haar jaren in de Republiek bevond de prinses zich in een lastig parket. Terwijl zij zich probeerde te omringen met pro-Britse adviseurs, was ze niettemin terecht gekomen in een politiek milieu waar het leeuwendeel van de regenten maar weinig op had met haar Groot-Brittannië.¹⁹ Dit vond zijn oorsprong aan het begin van de achttiende eeuw. Toen met de Vrede van Utrecht in 1713 een einde kwam aan de Spaanse Successieoorlog (1701-1713) en daarmee aan de oorlogsstaat van de Republiek, bleef het land in economische malaise achter.²⁰ De ooit zo vooraanstaande Republiek werd voorbijgestreefd door Groot-Brittannië en Frankrijk. Daarbij nam ook het belang van een sterke nationale politiek af. De regenten trokken zich terug in hun eigen gewestelijke en stedelijke politiek, en lieten het landsbestuur vrijwel geheel over aan de raadpensionaris en zijn kleine groep deelgenoten in Den Haag.²¹ Waar het land in de eeuw ervoor nog zo gericht was op het onderhouden en versterken van de relaties met het buitenland, werd aan het begin van de achttiende eeuw gekozen voor een andere koers: een van internationale neutraliteit met de ogen gericht op de lokale belangen.

121

Tegen deze achtergrond begonnen in 1727 de onderhandelingen tussen de Britse vorst en de Nederlandse regenten over een mogelijk huwelijk tussen Anna en de prins van Oranje. Met het oog op het versterken van zijn macht binnen Groot-Brittannië, klonk een dergelijke huwelijksalliantie de koning gunstig in de oren.²² Deze Nederlands-Britse alliantie greep terug op de traditie van stadhouder-koning Willem III van Oranje (1650-1701), die in 1689 samen met zijn vrouw – *Princess Royal* Maria Stuart II (1662-1694) – in Groot-Brittannië een anti-jacobitisch bewind had opgezet, en zou de koning sterken in zijn eigen beleid tegen zijn opstandige onderdanen.²³ De mogelijkheid om via deze alliantie een pion te hebben in de politiek van de Republiek, zal de vorst niet zijn ontgaan.

Op 25 maart 1734 werd het huwelijk tussen Anna en Willem IV voltrokken. Hoewel het George II in Groot-Brittannië de populariteit gaf waar de dynastie zo naar verlangde, bleef een hechte alliantie tussen het land en de Republiek uit.²⁴ Ondanks de inspanningen van de Britse gezanten waren de Nederlandse regenten geenszins van plan om ook maar een deel van hun macht in de waagschaal te stellen. Toen George II in een brief aan de Staten-Generaal de regenten verzocht hem en zijn dochter met gepaste eerbied in hun land te ontvangen, verzochten zij hem op hun beurt met klem de ‘tegenwoordige gesteldheid van onze Regeering’ te respecteren.²⁵ De Staten maakten

¹⁹ Israel, *The Dutch Republic*, 1080.

²⁰ Ibidem.

²¹ H.H. Rowen, *The Princes of Orange. The Stadholders in the Dutch Republic* (Cambridge, 1988), 151.

²² Israel, *The Dutch Republic*, 992.

²³ Ibidem.

²⁴ Veronica Baker-Smith, *Royal discord. The family of George II* (Twickenham, 2008), 62-63.

²⁵ Geciteerd in: P. Geyl, *Willem IV en Engeland. Tot 1748 (Vrede van Aken)*, (’s-Gravenhage, 1924), 26.

duidelijk dat zij geenszins bereid waren om bemoeienis van Groot-Brittannië in hun staatszaken te dulden.²⁶

Bentinck: 'Onze dikke vriend'

In de jaren die volgden zou de neutraliteitspolitiek van de regenten echter worden ingehaald door de internationale ontwikkelingen. Te midden van dit machtsspel wist de prinses zich te omringen met hooggeplaatste lieden, die net als zij de voordelen inzagen van een pro-Britse en vooral anti-Franse politiek. Een van deze lieden was de markante Willem Bentinck. Bentinck was ontevreden met de koers van de meerderheid van de regenten, die krampachtig vasthield aan de neutraliteit van de Republiek terwijl juist de Britse koning steeds meer toenadering zocht. Aan het einde van de jaren dertig besloot hij zijn heil te zoeken aan het stadhouderlijke hof in Leeuwarden.²⁷ Hij zag de oplossing voor de sociale en politieke onrust in de Republiek niet direct in een nieuwe alliantie met Groot-Brittannië. Er waren eerst voorbereidende, meer prangende stappen nodig: het herstel van het stadhouderschap in de gehele Republiek en het aanstellen van een nieuw, anti-Frans regime in de stadsbesturen en Statenvergaderingen.²⁸ Om zijn plannen te bewerkstelligen zette hij zijn ideeën uiteen in een bijna dagelijkse correspondentie met Anna en Willem IV, en werkte hij zich op tot de belangrijkste adviseur van het stadhouderlijk paar.

Hoewel Willem IV de uitgebreide adviezen van Bentinck veelvuldig ter harte nam, kon Anna hem niet uitstaan. Allicht overweldigd door de invloed die Bentinck op de prins uitoefende, noemde zij hem 'onze dikke vriend' en beschreef zij hem als een man 'met een onverdraaglijk humeur en angst om zijn populariteit bij het volk te verliezen en die bij tijden zo traag en zwaar denkt'.²⁹ Bentinck zelf was zich hiervan maar al te zeer bewust en schreef aan zijn moeder er zeker van te zijn dat de prinses hem haatte.³⁰ Al blijkt uit Bentincks aantekeningen dat het ongenoegen geheel wederzijds was:

L'on suppose, que la Princesse est sensible aux égards, au respect, aux bonnes manières. Selon moi elle ne l'est pas. Elle n'est sensible qu'au plaisir de gouverner et de dominer. Elle regarde tout le respect, qu'on lui rend comme quelque chose qui lui est dû; en quoi elle a raison. Et elle n'en tient aucun compte; en quoi elle a tort: car toute obligation sans aucune exception est réciproque.³¹

²⁶ Schutte, 'Gouvernante Anna', 152.

²⁷ Gerretson en Geyl, *Briefwisseling en aantekeningen*, I, XXVII, 37, Brief van Willem Bentinck aan de gravin van Portland, 28 december 1741.

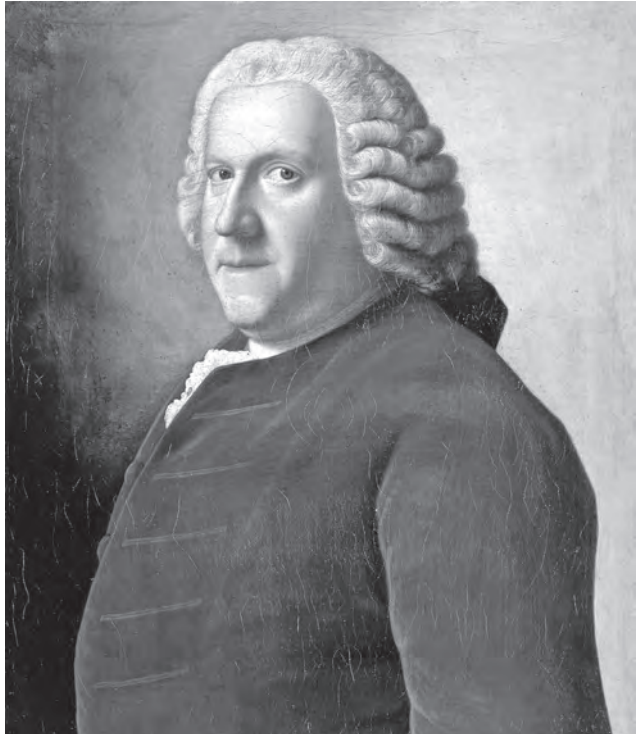
²⁸ J.A.F. de Jongste, 'The restoration of the Orangist Regime', in: M.C. Jacob en W.W. Mijnhardt, red., *The Dutch Republic in the eighteenth century. Decline, Enlightenment, and revolution* (Ithaka en Londen, 1992), 32-59, aldaar 40.

²⁹ Geciteerd in: Schutte, *Oranje*, 53.

³⁰ Jagtenberg, *Willem IV*, 615.

³¹ Gerretson en Geyl, *Briefwisseling en aantekeningen*, II, 678, 475, Beschouwing van Willem Bentinck over het karakter der prinses, januari 1751.

Willem Bentinck van Rhoon
(1704-1774) (olieverf op
doek, kopie naar Jean-Etien-
ne Liotard, 1755-1756; coll.
Rijksmuseum Amsterdam,
objectnr. SK-A-4155)

123

Een wederzijdse Britse oriëntatie

Bentinck was voor de prins en prinses desondanks met recht iemand om rekening mee te houden, en dat wist Anna. Zijn onverminderde loyaliteit aan het Huis van Oranje was niet het enige wat hem een interessant contact maakte. Geboren in Groot-Brittannië als zoon van Hans Willem graaf Bentinck van Portland (1649-1709), de belangrijkste adviseur van Willem III, en gravin Jane Martha Temple (1672-1751), kwam hij van jongs af aan in aanraking met het politieke leven van Groot-Brittannië. Ook het Britse hofleven was de kleine Bentinck niet vreemd. Zijn moeder was als kinderjuf van de kleinkinderen van koning George I (1660-1727) nauw betrokken bij de vroege ontwikkeling van prinses Anna, en ook Bentinck was zo nu en dan aan het hof te vinden.³² Toch was een carrière in de Britse staatszaken niet voor hem weggelegd. Toen zijn vader stierf, vervielen zijn titels aan Bentincks oudere broer en in 1719 – Bentinck was toen veertien jaar oud – besloot zijn moeder dat zijn toekomst in de Republiek lag. En de gravin had gelijk, want in de jaren die volgden wist Bentinck zich te

32 W.C. van Huffel, *Willem Bentinck van Rhoon. Zijn persoonlijkheid en leven 1725-1747* (Den Haag, 1923), 3.

nestelen in de hoogste politiek kringen van Den Haag. In 1737 was hij zowel lid van de Hollandse Ridderschap als van de Raad van State, en had hij als afgevaardigde van de Staten van Holland zitting in de Staten-Generaal. Dit maakte hem een belangrijke Britsgezinde spin in het Haagse politieke web.

Toch zou het niet lang duren voor Anna en Bentinck op elkaar waren aangewezen; Willem IV overleed al in oktober 1751. De prinses was gebroken. Als lieden aan haar hof haar moed in spraken en vertelden 'hoe kostelijk Haer leven voor de Republicq en het Doorlugtigh Huis' was, antwoordde zij door te zeggen dat 'Godt duizent middelen heeft om my te remplaceeren'.³³ Desondanks was zij vastbesloten zich ten volste in te zetten voor de taken die haar door deze ongelukkige wending waren toegevallen. Nog diezelfde dag ontving zij de gedeputeerden van de Ridderschap samen met de raad-pensionaris om – 'gelegen op bed' – de eed voor te bereiden.³⁴ En nog diezelfde avond werd de prinses 'in naam van de Unie' benoemd tot gouvernante der Nederlanden.³⁵

124 Koning George II zag in dat de verandering in de politieke positie van zijn dochter nieuwe mogelijkheden bood tot een Brits-Nederlandse alliantie. Nog geen week na het overlijden van Willem IV schreef hij aan Anna trots te zijn op de manier waarop zij haar nieuwe taken op zich had genomen.³⁶ Daarbij was hij ervan overtuigd dat zowel Groot-Brittannië als de Republiek er wel bij zou varen als vader en dochter de handen ineen zouden slaan en hun gedeelde belang zouden inzetten in de internationale Europese ontwikkelingen die snel onder druk kwamen te staan. In het tweede kwart van de achttiende eeuw stegen de spanningen op het Europese toneel opnieuw, vooral tussen Frankrijk, Oostenrijk en Groot-Brittannië. De onrust werd nijpend in de aanloop naar de Zevenjarige Oorlog in het midden van de jaren vijftig van de achttiende eeuw, waarin Oostenrijk en Frankrijk lijnrecht tegenover Groot-Brittannië kwamen te staan. De Hollandse regenten moesten de afweging maken of zij het zich konden veroorloven partij te kiezen in het lopende conflict op het Europese continent. En hierbij was het de vraag of de prinses werkelijk iets zou kunnen veranderen aan de contra-Britse stemming van de Nederlandse politiek nu haar positie in 1751 zo drastisch was gewijzigd.

Fransgezinde neutraliteit of een Britse alliantie?

Toen duidelijk werd dat Oostenrijk op een oorlog uit was, was er voor George II veel aan gelegen om te voorkomen dat de spanningen in Europa een bedreiging zouden

33 KV, AAVH, inv.nr. A30.404, Journaal van de ziekte van Anna van Hannover, met een uitvoerig levensbericht en andere stukken, 1759, 2v.

34 Gerretson en Geyl *Briefwisseling en aantekeningen*, II, 750, 649, Journaal van Willem Bentinck, 22 oktober 1751.

35 Ibidem.

36 KV, AAVH, inv.nr. A30.430c, Brief van George II aan Anna van Hannover, 2 november 1751.

vormen voor zijn Hannoverse belangen.³⁷ De koning was van mening dat het zaak was allereerst de bescherming van Hannover op orde te brengen, voordat de Britten de vijandigheid tegen Frankrijk zouden voortzetten.³⁸ Dit was tot groot ongenoegen van verschillende leden van zijn parlement. ‘While Britain dared France, the Monarch was trembling for his Hanover’, zo stelden zij.³⁹ George II liet het hier echter niet bij zitten. Nu zijn eigen parlement niet instemde met de militaire versterking van Hannover, wendde hij zich tot zijn bondgenoten. In het geheim gaf hij Joseph Yorke (1724-1792), de Britse ambassadeur in de Republiek, de opdracht ‘om van haar Hoog Mogenden te versoeken het secours van 6000 man, tot defensie van sijn Majesteits Rijken’.⁴⁰

In de Republiek zag men de internationale ontwikkelingen met lede ogen aan. Van een politieke en economische grootmacht was het land in nog geen eeuw vervallen tot een tweederangs speler op het internationale toneel.⁴¹ De financiële situatie van de Republiek stond het niet toe om op enigerlei wijze verzeild te raken in dit conflict. Nu de oorlogsdreiging het kookpunt bereikte, achtte het merendeel van de leden van de Staten-Generaal de nood hoog om alle partijen van de noodzaak van de Nederlandse neutraliteit te doordringen. Raadpensionaris Pieter Steyn (1706-1772) schreef de prinses dat het onvermijdelijk was ‘ons te concentreeren [met] alle mogelijke middelen om ons buiten de rusie te houden, om ons een Republicq te doen blijven, waar van men in ’t vervolg iets wagen zoude kunnen’.⁴²

Pieter Steyn, een telg uit een Haarlems regentengeslacht, was in 1749 door Willem IV benoemd tot raadpensionaris en was vastbesloten om met de prinses een goede band te onderhouden.⁴³ Opgegroeid ten tijde van de neutraliteitspolitiek van de vroege achttiende eeuw was Steyn een doorgewinterde aanhanger van de anti-Britse neutraliteitspolitiek. Dit strookte geenszins met de aspiraties van de prinses, maar voor enige invloed op de Statenvergaderingen was Anna aangewezen op een nauwe samenwerking met de raadpensionaris. De prinses en de raadpensionaris waren het erover eens dat de internationale politiek van de Republiek erop gericht moest zijn het meest urgente gevaar effectief af te wenden: de dreiging van Frankrijk. Voor beiden was de visie op de ideale invulling hiervan echter verschillend. Waar Steyn doelde op een neutraliteitsverdrag met de Fransen, was de prinses erop gebrand oude allianties in te zetten om de Fransen een hak te zetten.

37 J. Black, *Parliament and foreign policy in the eighteenth century* (Cambridge, 2004), 93.

38 M. Peters, *Pitt and popularity. The patriot minister and London opinion during the Seven Years War* (Oxford 1980), 37.

39 H. Walpole, *Memoirs of the Reign of King George the Second*, Lord Holland, red., (Londen, 1847), II, 33.

40 KV, Archief Willem Bentinck (AWB), inv.nr. Goo2.231, Extract uit het Register der Resolutien van de Ho: Mo: Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Neederlanden (secret), 13 februari 1756.

41 Israel, *The Dutch Republic*, 1079.

42 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 8 augustus 1755.

43 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 31 oktober 1749.

Discussie over de barrière

In mei 1756 keerde Oostenrijk de oude alliantie met de Republiek en Groot-Brittannië definitief de rug toe toen het land een nieuw bondgenootschap sloot met Frankrijk. Deze nieuwe alliantie bracht met zich mee dat de Zuidelijke Nederlanden niet langer als buffer konden dienen tussen de Fransen en de zuidgrens van de Republiek. De prinses was van mening dat nu juist de bewapening van de zuidgrens cruciaal was om de oprukkende Fransen het hoofd te kunnen bieden, iets wat zij meermaals bij Steyn onder de aandacht bracht.⁴⁴ De raadpensionaris was zich inderdaad bewust van de Franse dreiging, maar had een andere oplossing voor ogen dan bewapening. In een gesprek met Steyn had de Franse ambassadeur, Louis-Auguste graaf d’Affry (1713-1793), gesteld ‘dat de beste Barrière was goede vrienden op zijn frontieren te hebben’.⁴⁵ De raadpensionaris antwoordde echter dat hij vrienden op gepaste afstand wilde houden en dat de Oostenrijkse Nederlanden als barrière altijd prima hadden volstaan.⁴⁶

126

In 1754 waren de onderhandelingen over de barrière uiteengevallen toen Maria Theresia van Oostenrijk tot afkeer van de regenten en in strijd met het barrièreverdrag van 1715 de geldstroom naar de barrièreforten had stopgezet.⁴⁷ Waarom zou de keizerin nog investeren ‘in een gebied zonder verdediging, geheel open, en evenwel bedoeld om de grenzen van Groot-Brittannië en de Republiek te waarborgen’.⁴⁸ Anna was woedend dat de keizerin de oude alliantie geheel de rug toe keerde, de Zuidelijke Nederlanden in de waagschaal had gesteld en de Nederlandse en Britse investeringen in de barrière had vergooid.

Hier kwam een andere adviseur goed van pas: Lodewijk Ernst hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel (1718-1788). Hoewel in 1751 veel stadhouderlijke taken aan Anna waren toebedeeld, was de functie van kapitein-generaal van het Staatse leger de enige post die de prinses, als vrouw, niet mocht bekleden.⁴⁹ Willem IV had Brunswijk naar de Republiek gehaald om de prinses in militaire zaken te assisteren op de momenten dat hij ziek was, of wanneer hij zou komen te overlijden. De hertog stamde uit een gegoede familie die directe familiale banden had met het Britse en Weense hof. Als diplomaat had hij gediend aan de hoven van Wenen en Sint-Petersburg, en daarnaast had hij verschillende Oostenrijkse en Pruisische veldtochten geleid in grote delen van Europa. Als succesvol commandant, gestationeerd in de Oostenrijkse Nederlanden, trok hij in 1747 de aandacht van Willem IV. Tot driemaal toe had de

⁴⁴ KV, AAVH, inv.nr. A30.431.8, Brief van Anna van Hannover aan Pieter Steyn, 11 augustus 1755.

⁴⁵ KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 4 juni 1755.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Israel, *The Dutch Republic*, 978-979 en 1087.

⁴⁸ *Archives*, serie 4, deel II, CCCLXXXIX, 442, Brief van Wenzel Anton van Kaunitz aan de hertog van Brunswijk, 23 november 1754.

⁴⁹ Schutte, ‘Gouvernante Anna’, 163.

prins Brunswijk verzocht in dienst te treden bij het Staatse leger, met vooruitzicht op de functie van opperbevelhebber.⁵⁰ Ook Bentinck zag de voordelen van een dergelijke benoeming, want, zo stelde hij in een memorie aan de prins, als hij onverwacht zou overlijden, zou de prinses niet degene zijn tot wie men zich in dezen kon wenden.⁵¹ En het had succes: in december 1750 kwam Brunswijk met zijn gevolg aan in Den Haag.

In een poging de oorlogsdreiging tot bedaren te brengen schreef hij in november 1755 aan de keizerin dat de prinses ‘in haar gewone hartstochtelijke taal had gezegd: “Ik wil de bondgenoten niet verlaten, maar ik wil absoluut geen oorlog”’.⁵² De ‘hartstochtelijke’ reactie van de prinses was echter van een geheel andere aard geweest. Toen in januari 1756 een van Anna’s adviseurs sprak over de mogelijkheid tot een verdrag met Oostenrijk was de prinses in woede uitgebarsten over de ondankbare houding van de keizerin en haar Weense hof.⁵³ Sinds zijn vertrek uit Wenen had Brunswijk nog altijd regelmatig contact met de keizerin en ook de prinses adviseerde hij de relatie met Oostenrijk goed te houden. Direct na het stuklopen van de onderhandelingen met Maria Theresia erkende de hertog dat de Fransen hier enkel van konden profiteren. Er moesten maatregelen genomen worden en troepen worden aangevend, maar niet overhaast.⁵⁴

In eerste instantie zag de hertog voor zich dat de beveiliging van de barrièresteden langzaam moest worden opgevoerd. Maar daarnaast meende hij dat het raadzaam was de partij te kiezen die de minst zwakke in de Alliantie zou blijken en het meeste op zou hebben met de belangen van de Republiek.⁵⁵ De hertog doelde hier niet op de alliantie met de Britten – die hadden het vertrouwen in Oostenrijk in 1754 al opgezegd, nog voor Oostenrijk zich formeel distantieerde van de alliantie, en namen dus de meeste aanstoot aan de handelingen van Maria Theresia – maar op het behoud van het *système général* en dus de alliantie met Oostenrijk.⁵⁶

Het *système général* betrof het bondgenootschap tussen de Republiek, Groot-Brittannië en Oostenrijk. Velen in de Republiek wilden – ook toen Oostenrijk zich van deze alliantie vervreemde – proberen het verbond te behouden, ofwel het alleen met de Britten voort te zetten.⁵⁷ Dit laatste was het voorstel van de prinses. Ontevreden

50 N.A. Bootsma, *De Hertog van Brunswijk 1750-1759* (Assen, 1962), 10.

51 *Archives*, serie 4, deel I, CXLX, Mémoire de W. de Bentinck à S.A.S. le Prince.

52 Brief van de hertog van Brunswijk aan Maria Theresia, 27 november 1755, geciteerd in: D.C. Nijhoff, *De Hertog van Brunswijk: eene bijdrage tot de geschiedenis van Nederland gedurende de jaren 1750-1784* (Den Haag, 1889), 57.

53 KV, AWB, inv.nr. Goo2.21, Aantekeningen Willem Bentinck, 29 januari 1756. Het Hof van Wenen was een administratief college dat belast was met de controle van het bestuur van de Oostenrijkse Nederlanden; Israel, *The Dutch Republic*, 983.

54 KV, AWB, inv.nr. Goo2.28, Mémoire van de hertog van Brunswijk over de Barrière, 29 maart 1755.

55 *Ibidem*.

56 *Ibidem*.

57 A.C. Carter, *The Dutch Republic in Europe in the Seven Years War* (Edinburg, 1971), 45.

met de aanpak van het landsbestuur en uit angst voor de omslag in de allianties in Europa schreef zij aan de raadpensionaris:

J'apprends tant de nouvelles extravagantes, et mauvaises que je ne puis que craindre les suites d'un bouleversement entier dans toute l'Europe; Dieu veuille nous inspirer ce qui sera le meilleur pour nôtre République, et nous préserve de l'oppression et de la tyrannie des Catholiques Romains qui paroissent s'unis contre nous.⁵⁸

Anna was niet bereid het verbond met Groot-Brittannië te verbreken. Het was, zo stelde zij, noodzakelijk dat de protestanten bijeenbleven, zeker nu zich een katholiek front begon af te tekenen. Ook Bentinck zag de noodzaak van het behouden van de alliantie, en wel 'voor het volk, voor de prinses en voor het Huis'.⁵⁹ Maar dat was slechts mogelijk als de Republiek geen verdrag zou aangaan met de Fransen onder de omstandigheden waarin Europa zich bevond. In zijn aantekeningen vatte hij zijn adviezen aan de prinses samen: een openlijke alliantie met de Britten voor een de-escalatie met de Fransen zou onvermijdelijk een oorlog ontketenen en dat moest onder ieder beding worden voorkomen.⁶⁰

128

Vanaf 1755 verloren steeds meer regenten het vertrouwen in de continuering van het verbond met de Britten en de Oostenrijkers. Zij wilden het over een andere boeg gooien en met de Fransen in onderhandeling treden over een eventueel neutraliteitsverdrag – de aanhangers van het zogenoemde 'nieuwe systeem'.⁶¹ Steyn was een van hen. Zeer regelmatig ontving hij de Franse ambassadeur, met als doel een dergelijk neutraliteitsverdrag te sluiten, en telkens stelde hij de prinses daarvan pas achteraf op de hoogte.⁶²

Toch zag de raadpensionaris ook de gevaren van dergelijke onderhandelingen in. Toen het Amsterdamse stadsbestuur omwille van de voortzetting van de vrije handel met de Fransen de onderhandelingen met de Franse ambassadeur was aangegaan, constateerde Steyn dat dit veel te veel stof deed opwaaien.⁶³ De onderhandelingen van Amsterdam moesten wat hem betreft worden overgedragen aan de landsregering. Steyn wilde voorkomen dat de stad te veel toezeggingen zou doen aan de Fransen, maar het was bovenal noodzakelijk, zo schreef hij de prinses, dat de Britse ambassadeur geen lucht zou krijgen van de onderhandelingen.⁶⁴ De prinses verafschuwde op haar beurt de onderhandelingen met de Fransen en hekelde het gedrag van de regenten.⁶⁵ Bij de gedachte aan een eventuele escalatie van de onderhandelingen waar-

58 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief Anna van Hannover aan Pieter Steyn, 4 juni 1756.

59 KV, AAWB, inv.nr. G002.281, Aantekeningen van Willem Bentinck, 6 januari 1756.

60 Ibidem.

61 Carter, *The Seven Years War*, 47.

62 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 4 juni 1755.

63 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 28 augustus 1755.

64 Ibidem.

65 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.8, Brief van Anna van Hannover aan Pieter Steyn, 29 augustus 1755.

bij de Republiek een verbond met de Fransen tegen Groot-Brittannië zou aangaan, moet de prinses hebben gehuiverd. Zij was het dan ook eens met de raadpensionaris toen hij schreef dat moest worden voorkomen dat de onderhandelingen met de Fransen op meer zouden kunnen uitlopen dan alleen een neutraliteitsverdrag.⁶⁶ Toch wist de prinses dat, nu zij en Steyn in deze kwestie niet op één lijn stonden, zij de steun voor haar eigen plannen in de Staten van Holland wel kon vergeten.

Het is niet vreemd dat de prinses zich bij Bentinck beklaagde over het gedrag van de raadpensionaris, nu duidelijk werd dat een steeds groter deel van de regenten achter de onderhandelingen met de Fransen stond. '[E]rgo', zo schreef zij hem, 'je ne reste toujours du même avis de ne laisser faire ce que je ne puis empêcher', en dat maakte zij waar.⁶⁷ Door Bentinck te overtuigen van Steyns abominabele gedrag bracht Anna teweeg dat de afgevaardigden van de Ridderschap in de Staten-Generaal tegen de onderhandelingen met de Fransen stemden.⁶⁸ De vorderingen met de Fransen werden vertraagd, maar dit was niet genoeg. Om de 'neutraliteitspolitiek' van de regenten een halt toe te roepen moest verdere actie worden ondernomen.

129

Voor de belangen van de twee naties

Bij discussies over wat te doen met de bestaande spanningen in Europa bleef het echter niet. Toen George II de Republiek verzocht om zesduizend mannen ter bescherming van zijn keurvorstelijke belangen, had Anna een nieuwe kans om de Republiek te overtuigen van haar visie. Toch zou dit niet goed voor de prinses uitpakken, aangezien het een nieuwe golf van kritiek en tegenstand tegen haar afkomst opwekte. Bentinck zag het met lede ogen aan en noteerde in zijn persoonlijke aantekeningen:

Je suis persuadé que la Princesse ne voudroit pas, si la décision étoit à Elle seule, refuser le secours, et qu'elle ne voudroit pas mettre en danger la succession dans la ligne Protestante en Angleterre, ou sa propre maison est si fort intéressée; car elle ne voudroit pas se charger du blame ni de la honte.⁶⁹

De prinses nam het gedrag van Steyn op haar beurt niet licht op. Duidelijk beschaamd deelde Anna haar commentaar met Bentinck:

I am heartily sorry (...) my people are so ridiculous and so ill bred (...) and that my zeal has been fruitless. I hope the King will not abandon us quite, since I cannot think of finding any tranquility in the protection of France. I hope I shall be better able in the future to sustain the common interests of the two nations.⁷⁰

⁶⁶ KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 28 augustus 1755.

⁶⁷ *Archives*, serie 4, deel II, CDXLIII, Brief van Anna van Hannover aan Willem Bentinck, juli 1755.

⁶⁸ *Archives*, serie 4, deel II, CDXLV, Brief van Willem Bentinck aan Anna van Hannover, 26 juli 1755, en *Archives*, serie 4, deel II, CDXLVII, Brief van Willem Bentinck aan Anna van Hannover, 31 juli 1755.

⁶⁹ KV, AWB, inv.nr. Goo2.28, Aantekeningen van Willem Bentinck, 29 februari 1756.

⁷⁰ KV, AWB, inv.nr. Goo2.24, Brief van Anna van Hannover aan Willem Bentinck over haar brief aan de her-

Het was noch de prinses, noch Bentinck gelukt om het landsbestuur te overtuigen van de noodzaak het *système général* te handhaven en de banden met de Britse vorst aan te houden. Steyn was vastbesloten het gesprek met de Fransen aan te gaan om de dreiging vanuit het zuiden te neutraliseren, met hen viel immers nog te praten. Dat was naar zijn mening geenszins het geval met de Britten.⁷¹ Toen zij, om de druk op de Republiek op te voeren, begonnen met aanvallen op de Nederlandse handelsschepen, was voor Steyn de maat vol.⁷² ‘De handelswijze van Engeland is zoo extraordinair dat het niets minder kan opgenomen worden als dat zij zig van haer superioriteit al is het tegen het tractaet willen bedienen. [M]en moet zeggen dat zij alles doen om haer vrienden tot onnut te maeken’.⁷³

Conclusie

130 Eind februari 1756 werd het duidelijk dat de Staten-Generaal niet van plan waren het verzoek van George II om zesduizend Nederlandse soldaten in te willigen. Met hangende poten moest de ambassadeur het nieuws aan de vorst brengen. Het verbond tussen de Britten en de Republiek leek verbroken, en de prinses was niet in staat om hier verandering in te brengen. Zij was ervan overtuigd dat de meeste dreiging school in de alliantie tussen Oostenrijk en Frankrijk. Voor een groot deel kwam dit voort uit haar angst voor de vereniging van de katholieken tegen de protestantse naties. Daarbij kwam dat de prinses ook de Fransen met argusogen bekeek. Zij was bang dat de Republiek in haar huidige staat niet opgewassen zou zijn tegen een Franse aanval.

Het waren echter niet alleen de zorgen van de prinses om het welzijn van de Republiek die haar aanzetten tot haar anti-Franse politiek. Bentinck had gelijk toen hij schreef dat de prinses zich persoonlijk ergerde aan de Fransen. Zij waren het die de macht van Groot-Britannië bedreigden en dus de belangen van het Huis Hannover. Daarnaast had de prinses in de jaren veertig van dichtbij meegemaakt hoe de Franse inval zoveel sociale onrust teweegbracht dat het leidde tot een verandering van bestuur. Ongetwijfeld vreesde zij voor haar eigen positie en voor de toekomst van haar zoon als de Fransen vrij spel zouden krijgen in de Republiek. Dit alles maakte dat de Republiek er volgens de prinses alles aan gelegen was de banden met de Britten aan te houden en om zo als protestantse naties de katholieken een hak te zetten.

In de discussie over de rol van de Republiek in dit machtsspel laat de correspondentie van de prinses zien hoe zij gebruikmaakte van de invloedrijke lieden in haar omgeving om haar eigen politieke inzichten te kunnen doorvoeren. Door verschil-

---

tog van York, 20 maart 1756.

71 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 28 augustus 1756.

72 Carter, *The Seven Years War*, 44-45.

73 KV, AAVH, inv.nr. A30.431.9, Brief van Pieter Steyn aan Anna van Hannover, 30 augustus 1756.

---

lende prominente staatsmannen aan zich te binden kreeg Anna zowel in militaire zin via Brunswijk, als in politieke zin – Bentinck als hoofd van de Hollandse Ridderschap en lid van de Raad van State, en Steyn als eerste ambtenaar van de belangrijkste provincie van de Republiek – een voet aan de grond in het politieke stelsel.⁷⁴ Toch lukte het haar niet om Steyn en met hem de meerderheid van de Staten-Generaal te overtuigen van haar pro-Britse politiek. Voor hen was het duidelijk: de Franse dreiging moest worden geneutraliseerd. Niettemin betekende dit niet dat haar politieke spel volledig mislukte. Zij wist Brunswijk en Bentinck achter zich te krijgen en samen met deze grote spelers in het landsbestuur lukte het haar om de Franse onderhandelingen aanzienlijk te vertragen.

De voortdurende tegenwerking van Steyn en de regenten ging de prinses echter niet in de koude kleren zitten. Vanaf 1756 trok zij zich voor steeds langere perioden terug op de landgoederen van Het Loo en Soestdijk. Nog drie jaar zou de prinses de regering voor haar zoon waarnemen alvorens haar zwakke gesteldheid haar in het najaar van 1758 opbrak. Op 12 januari 1759 overleed Anna van Hannover in een van haar vertrekken op het Haagse Binnenhof, tot op het laatst toe waarde hechtend aan het politieke leven:

131

Dit alles geschiede zonder dat die groote Vorstinne in het minste wierde beweegt, hebbende Haere Koninklijke Hoogheit zelfs, toen ze na de laetste omhelzinge van haeren teder geliefden Zoone daer van iets gewaer wierde, aen den zelve een teken gegeeuen om heenen te gaen, zeggende te gelijk met veel vriendeljkheit en bedaertheit: “kom gaet nu weder aen uw werk”.⁷⁵

---

74 Baker-Smith, *Anne of Hanover*, 139.

75 KV, AAVH, inv.nr. A30.404, Journaal van de ziekte van Anna van Hannover, met een uitvoerig levensbericht en andere stukken, 1759, 12v-13f.

Simone Nieuwenbroek

A tug towards Britain

The international politics of Anna van Hannover, 1756-1757

From her earliest years, Anne of Hanover (1709-1759), the Princess Royal of Great Britain, grew up to be a politically engaged individual. During the stadholdership of her husband, William IV, Prince of Orange (1711-1751), she could give way to her political ambitions. She frequently took part in his meetings, corresponded with her husband's closest advisors, and thereby built up a large network of Dutch regents and international politicians. These contacts came in useful when in October 1751 William IV unexpectedly passed away and Anne took over his political functions. This contribution analyses the ways in which the princess built and unfolded her own British orientated politics and used her network as a means to actively exert political power in the turbulent years 1747-1748 and 1755-1756.

Simone Nieuwenbroek (1996) is conservator op Kasteel Duivenvoorde in Voorschoten en bestuurslid van de Werkgroep Adelsgeschiedenis. Haar interesse ligt vooral bij de geschiedenis van de Europese adel, de politieke geschiedenis van Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw en van de stadhouders en stadhoudersvrouwen van Oranje-Nassau. In 2016 was zij betrokken bij de digitalisering van de correspondentie van Anna van Hannover (1709-1759) binnen het samenwerkingsproject *The stadholders' wives' letters*.

Den Haag, sfnieuwenbroek@gmail.com

- Valbijl of vangnet? Natuurmonumenten, de adel en de verwerving van landgoederen en buitenplaatsen, 1905-1980 9
Michiel Purmer
- Class, gender and national identity. Music-making in eighteenth-century Dutch noble homes 33
Joris van Son
- Insignia Summorum Principum*. Using symbols of power in pursuit of higher rank and status by German prince-electors and Polish-Lithuanian princes 55
Jakub Rogulski
- Dossier Adellijke Vrouwen**
- ‘Defending the castle like a man’: on belligerent medieval ladies 79
Elizabeth den Hartog
- Belle van Zuylen: schrijfster van adel, over de adel. Haar correspondentie digitaal beschikbaar 99
Suzan van Dijk
- Een ruk naar Brits. De internationale politiek van Anna van Hannover, 1756-1757 115
Simone Nieuwenbroek

